

การประชุมสมาคมความรู้ทางค่านตะวันออกระหว่างชาติครั้งที่ ๒๗

(XXVII International Congress of Orientalists)

ณ มหาวิทยาลัยมิชิแกน เมืองแอนอาร์เบอร์ สหรัฐอเมริกา

และการจัดงานในสหรัฐอเมริกาและทวีปยุโรป

ตั้งแต่วันที่ ๘ สิงหาคม—๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๐

ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้า สุภัทราวดี ดิศกุล

ในวารสารโบราณคดี ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ ข้าพเจ้าได้กล่าวถึงการประชุมของสภาผู้มีความรู้ทางด้านตะวันออก ระหว่างชาติครั้งที่ ๒๗ ณ มหาวิทยาลัยมิชิแกน เมืองแอนอาร์เบอร์ สหรัฐอเมริกา ตั้งแต่วันที่ ๑๓—๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ บัดนี้ จะได้กล่าวถึงการเดินทางไปยังกรุงวอชิงตันและนิวยอร์กต่อไป

วันที่ ๒๐ สิงหาคม เป็นวันเดินทางไปยังกรุงวอชิงตัน ที่ประชุมเราได้บอกล่วงหน้าไว้ให้ทราบนานแล้วว่า ผู้แทนต่างชาติที่มาประชุม อาจจะเดินทางไปยังกรุงวอชิงตันและนิวยอร์กต่อไปได้ ตั้งแต่วันที่ ๒๐—๒๕ สิงหาคม โดยเสียแต่เพียงค่าอาหารเท่านั้น ที่ประชุมจะออกค่าพาหนะและค่าที่พักให้ทั้งหมด เหตุนี้จึงมีผู้ไปกันมาก

ข้าพเจ้าเองเพิ่งมาบอกเขาตกลงว่าจะไปให้ไปรถบัสคันที่ ๒๐ ซึ่งเป็นคันสุดท้ายในวันนั้น เขาจึงจัดให้รับประทานอาหารเช้าแต่เช้า มีที่ที่เดียว แล้วต่างก็ขนของไปขึ้นรถบัส เนื่องจากมีคนไปมากจึงกล่าวมาแล้ว รถบัสจึงแบ่งออกเป็น ๒ ขบวน ออกเดินทางห่างกันราว ๑ ชั่วโมง ข้าพเจ้าอยู่ในรถบัสขบวนที่ ๒ แต่พอถึงเวลาจริงเข้า รถบัสทั้งหมดก็เหลือเพียง ๑๗ คันเท่านั้น เพราะมีผู้ที่ลอนตัวไม่ไปก็มากเช่นเดียวกัน ว่าลนท้ายเหลือผู้ไปราว ๕๐๐ คน ผู้ที่จะต้องนั่งในรถบัสคันที่ ๑๘—๒๐ จึงต้องย้ายไปนั่งแซมในรถบัสคันอื่น ๆ ออกจะอลหม่านพอใช้ แต่ลงท้ายก็เรียบร้อยเคลื่อนขบวนที่ ๒ นี้ได้ราว ๑๐ โมงเช้า

ทางที่มาสวยงาม พอใช้ คือ เล่นไป
ยังทิศตะวันออกของสหรัฐอเมริกา แต่หน้า
แปลกใจที่ว่าเขาเปลี่ยนคนขับบ่อยเหลือเกิน
คนแรกขับ ๓ ชั่วโมงก็ลงจากรถไป มีคน
อื่นขึ้นมาขับแทน คนที่ ๒ ขับไปเพียงชั่วโมง
ครึ่งก็เปลี่ยนอีกแล้ว อตรนทนไม่ได้
ต้องตามเขา เขาจึงอธิบายว่าที่นั่นคนขับรถ
บัสเขาแบ่งกันเป็นเขต ข้ามเขตกันไม่ได้
เหตุนี้จึงต้องเปลี่ยนกันหลายคน รวบรวม
ชั่วโมงที่รับประทานอาหารกลางวัน ซึ่งนำ
เสียดายว่าจึกไม่ตี เพราะเป็นการรับประทานอาหารแบบเลือกตักอาหารกินเอง อาหาร
ก็อร่อย ... ตักโต๊ะอาหารไว้เพียงโต๊ะเดียว
ผู้ที่มาจึงต้องเข้าคิวรอกันเป็นเวลานานมาก
คนสุดท้ายนั้น จะกลับรถร่วมชั่วโมง กว่าจึง
ได้รับประทาน ต่อจากนั้นก็เล่นรถต่อมา
หยุดพักให้รับประทานน้ำครู่หนึ่ง แล้วจึง
เล่นต่อมาถึงที่รับประทานอาหารค่ำ ซึ่ง
กว่าจะได้รับประทานก็ร่วม ๓ ชั่วโมง ตอนนั้น
ไม่มีใครยอมออกนอกคิวอีกแล้ว เพราะ
เหตุที่เข็ดสอน รับประทานอาหารกลางวัน
ต่างก็ไป ออกัน อยู่ที่ หน้าห้อง รับ ประทาน
อาหารเต็มไปหมด เคะระหัดที่เขাজัดให้ นั่ง
โต๊ะรับประทาน มีคนมาเลิฟให้ จึงไม่ยุ่ง
ยากเหมือนเมื่อตอนกลางวัน อาหารไม่สู้ดี

นัก หลังจากนั้นก็เล่นรถเรื่อยมาจนถึง
กรุงวอชิงตันราว ๒ ยามกว่า เขাজัดให้พัก
ที่โรงแรมสแตทเลอร์ฮิลตัน ซึ่งเป็นโรงแรม
ชั้น ๑ โดยที่เราไม่ต้องออกสตางค์เองตั้ง
กล่าวมาแล้ว ข้าพเจ้าต้องพักร่วมห้องกับ
อาจารย์ชาวอินโดนีเซีย ซึ่งสอนภาษาอินโด-
นีเซียอยู่ที่มหาวิทยาลัยแห่งชาติ กรุงแคน-
เบอร์รา ประเทศออสเตรเลีย ข้าพเจ้ารู้จัก
ท่านผู้นี้มาก่อนแล้วครั้งไปประเทศออสเตรเลีย
เหตุนี้จึงเข้ากันได้ดี สำหรับกระเป่า
เงินเขาให้เรา ปีตบัตร ซึ่งมีชื่อ ของเรา ตั้งแต่
แรก พอถึงโรงแรม เขาก็ชวนเอามาวางไว้
ให้หน้าห้อง.เลยทีเดียว นับว่าสะดวกมาก
แต่ก็ยังไม่วายมีเรื่องยุ่ง ซึ่งจะได้กล่าวถึง
ต่อไป

วันที่ ๒๑ สิงหาคม เป็นวันเที่ยว
ชมกรุงวอชิงตันโดยรถบัส ความจริงข้าพเจ้า
เคยชมมาก่อนแล้ว แต่คราวนี้อยากจะเห็น
ที่ฝั่งศพของประธานาธิบดีเคนเนดี จึงไป
กับเขาด้วย โรงแรมที่เราอยู่นั้นตั้งอยู่ไม่ไกล
จาก ทำเนียบ ประธานาธิบดีอเมริกันเท่าใด
นัก เดินสัก ๑๐ นาที ก็ถึง รถบัสพาผ่าน
หน้า สถานที่ ราชการ และ อนุสาวรีย์ ต่าง ๆ
แล้วจึงไปหยุดที่หน้าอนุสาวรีย์ประธานาธิบดี
ลินคอล์น ซึ่งเป็นอนุสาวรีย์ที่ใหญ่มาก มี

รูปประธานาธิบดีนั่งอยู่ภายในอาคาร ที่
 หมตสร้างด้วยหินอ่อนสีขาว ต่อจากนั้นเรา
 จะไปดูการเปลี่ยนทหารยาม (Changing of
 the Guard) ที่สุสานฝังศพทหารที่อาร์ลิงตัน
 อยู่บน ฟากแม่น้ำ ตรงข้าม กับกรุง วอชิงตัน
 แต่เดิณ แม่สาว ชาว อาร์เจนตินา ๒ คน ที่
 มารดเดียวกับเรา เกล่ไถลไม่กลับมาตรง
 เวลา จึงไปดูการเปลี่ยนทหารยามไม่ทัน
 เพราะเขาเปลี่ยนตรงเวลาพอดี ความจริง
 การเปลี่ยนทหารยามนี้ ข้าพเจ้าก็เคยดูมา
 แล้ว และเห็นว่าผู้ที่ประเทศอังกฤษไม่ได้
 ต่อจากนั้นรถบัส พาไปดู ที่ฝังศพ ประธานา-
 ธิบดีเคนเนดี ซึ่งตั้งอยู่ในสุสานอาร์ลิงตัน
 เช่นเดียวกัน ต้องลงเดินเข้าไป ที่ฝังศพ
 ทำสวยงามด้านหน้าเป็นลานวงโค้ง มีประ-
 โยคที่สำคัญจาก บรรดา สุนทรพจน์ ของท่าน
 ประธานาธิบดีผู้ ล่วงลับ ไปแล้ว ประดับอยู่
 เป็นตอนๆ เบื้องหลังเป็นที่ฝังศพ ทำเรียบๆ
 เป็นลานสีเขียว มีหลุมฝังศพของท่าน
 ประธานาธิบดีอยู่กลาง ระหว่างศพบุตรชาย
 และบุตรหญิงที่ตายแต่ยังเยาว์ ๒ ข้าง ด้าน
 เหนือหลุมฝังศพ มีไฟที่ไม่ รู้จักดับ จุดติดอยู่
 เสมอ มีประชาชนไปชมกันมาก ดูแล้วก็
 น่าใจหายสงสารท่านผู้นี้ และ ครอบครัวของ
 ท่าน สุสานอาร์ลิงตันขณะนี้กำลังขยายออก

ไปอีก เพราะเป็นที่ฝังศพทหารและรัฐบุรุษ
 อเมริกาที่สำคัญ ปัจจุบันทหารอเมริกันที่
 ตายในการรบพุ่งที่เวียตนาม ก็ทำให้สุสาน
 เต็มแทบจะไม่พออยู่แล้ว ต่อจากนั้นรถบัส
 พาไปหยุดที่ อนุสาวรีย์ ประธานาธิบดีเจฟ-
 เฟอร์สัน แล้วจึงพากลับโรงแรม

ตอน บ่าย ข้าพเจ้า ลอง ไปเดิน ดู กรุง
 วอชิงตันรอบๆ โรงแรม ตามที่โรงแรม
 สแตตเลอร์ฮิลตันเขาตีพิมพ์แผนที่แจกแผ่น
 ที่กรุงวอชิงตันดูง่าย เพราะเขามีถนนตัด
 กันจากเหนือไปใต้ และตะวันออกไปตะวัน-
 ตกเป็นมุมฉากเสมอ แถวหนึ่งตั้งชื่อตาม
 ตัวอักษร อีกแถวหนึ่งตั้งชื่อตามตัวเลข
 เรียงแถวตามลำดับไม่สลับกัน เหตุนี้จึง
 ค้นหาง่าย มีถนนตั้งชื่อตามบุคคลสำคัญ
 หรือสถานที่บ้างแต่ก็มีน้อย ข้าพเจ้าเดินวน
 ไปตามแผนที่จนถึงตึก แชนชั่นแนลจี ออกรา-
 ฟิก จึงแวะเข้าไปดู เป็นตึกปลูกใหม่ ข้าง
 ล่างเขาจัด นิทรรศการ แสดง ภูมิศาสตร์จาก
 สถานที่ต่างๆ น่าทึ่งมาก มีภาพยนตร์ฉายให้
 ดู ตลอดจนคำอธิบายผ่านหูโทรศัพท์ซึ่งเรา
 หยิบขึ้นมาฟังได้เองด้วย เขาประกาศขาย
 วารสาร แชนชั่นแนลจี ออก รา ฟิก ไปในตัว
 ข้าพเจ้า จึงได้ บอกรับ สำหรับห้อง สมุค ของ
 คณะโบราณคดีด้วย ต่อจากนั้นได้แวะเข้า

ไปดูพิพิธภัณฑ์ปืน ซึ่งจัดดีพอใช้ แสดงปืนยาวและปืนพกตั้งแต่สมัยเก่า ลงมาจนถึงสมัยปัจจุบัน

ตอนกลางคืน ข้าพเจ้าลองไปรับประทานอาหารจีน ซึ่งไม่สู้ร่อยมากนัก แล้วไปดูหนังเจมส์บอนด์ ชุด "จอมมหากาฬ ๐๐๗" น่าแปลกที่คนไม่แน่นเลย อาจจะเป็นเพราะฉายมานานแล้วก็ได้ ระหว่างหยุดพัก มีการเรียกรายสแตงค์ใส่กระป๋องเพื่อการกุศลด้วย

วันที่ ๒๒ สิงหาคม ตอนเช้าข้าพเจ้าไปชมหอสมุดกองเกรต และหอจดหมายเหตุแห่งชาติ เจ้าหน้าที่เสียสละพาเราไปชมสถานที่หรือการแสดงต่างๆ กลับตัวเราเข้าไปในห้องประชุม แล้วมีผู้มาบรรยายให้ฟังเท่านั้น ที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ที่น้อย ที่มีภาพยนตร์ สีแสดงกิจการของหอฯ ให้เราชมด้วย ด้วยการจัดไม่ถี่นี้เอง ระหว่างบรรยายจึงมักมีผู้แทนชาติต่างๆ ลุกออกไปจากห้องประชุมเสียเฉยๆ เพราะส่วนใหญ่เห็นว่าน่าจะได้ไปชมสถานที่หรือการ แสดงมากกว่า ที่จะมานั่งฟังการ บรรยาย อยู่ในห้อง ประชุม แต่ อย่างเดียวข้าพเจ้าเองลงท้ายก็ต้องกระทำเช่นนั้น เช่นเดียวกัน ที่หอสมุดกองเกรตได้ชมห้อง

อ่านหนังสือของเขาซึ่งกว้างขวางใหญ่โตมาก แต่ดูได้จากกระเบื้องชั้นบนเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อจะได้ไม่ต้อง รบกวน ผู้กำลัง อ่านหนังสือ ณ หอสมุดแห่งนี้ มีการแสดงเอกสาร และหนังสือที่สำคัญอื่น ๆ อีกตลอดจนมีการประกวดภาพถ่ายด้วย ที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติมีการ แสดงใบ ประกาศ อิศร ภาพ ของ สหรัฐอเมริกาเป็นประจำ เขาจัดเป็นแบบแท่นบูชาทีเดียว นอกจากนี้ในขณะนี้มี การแสดงภาพหรือเอกสารเกี่ยวกับรัฐต่างๆของสหรัฐอเมริกาอีกด้วย รวมทั้งรัฐอาลาสกา และรัฐฮาวาย ซึ่งเป็นรัฐใหม่ ๒ รัฐ

ตอนบ่ายข้าพเจ้าไปชมพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์และเทคนิค (Museum of History and Technology) ซึ่งเป็นพิพิธภัณฑ์สถานที่สร้างใหม่ เพิ่งเปิดไม่นานนัก ช่างในจัดแสดงประวัติศาสตร์ ของชาติ อเมริกัน และเครื่อง ยนต์กลไกต่างๆ สำหรับประวัติศาสตร์ของชาติอเมริกันนั้นมีการแสดงทั้งเครื่องแต่งตัว ความเป็นอยู่ (ห้องของสมัยต่างๆ) การเลือกตั้ง ฯลฯ ข้าพเจ้าอดคิดไม่ได้ว่าสำหรับห้องสมัยต่างๆ นั้น เมื่อเอามาจัดแสดงในตึกสมัยใหม่ ที่มีเพดานเตี้ย และ ปรับ อากาศ ให้อุ่นหลังเช่นนี้แล้ว ก็ดูออกจะไม่เข้ากันนัก สำหรับเครื่องยนต์ กลไกนั้น เขามีการ แสดง

ให้เห็นจริงเห็นจังเช่น รถไฟก็มีปุ่มสำหรับกดให้ล้อหมุนได้ (แต่ตัวรถจักรหยุดนิ่งอยู่กับที่) และมีเสียงมีควันคล้ายรถกำลังเล่นจริงๆ เครื่องยนต์เหล่านี้แสดงลงมาจนถึงสมัยปัจจุบัน คือ เกี่ยวกับยานอวกาศด้วย เวลาบ่าย ๕ โมง มีคอกเทลเลี้ยงรับรอง ณ ห้องชั้นล่างของพิพิธภัณฑสถานแห่งนี้ ต่อจากนั้น ข้าพเจ้า รีบ ไปชม พิพิธภัณฑท์ เฟรียร์ (Freer Gallery of Art) ซึ่งจัดแสดงเกี่ยวกับศิลปะวัตถุ ทั้งทางทิศ ตะวัน ออก และ ตะวัน ตก และอยู่ไม่ห่างจากพิพิธภัณฑท์ประวัติศาสตร์และเทคนิคนัก สำหรับศิลปะตะวันออกมีศิลปะวัตถุดีๆ ทั้งของอินเดียและจีน แต่ก็ไม่ไ้ได้ เปลี่ยนแปลง การจัดแสดงเลยตั้งแต่ข้าพเจ้า ได้เคย ไปชมมาเมื่อราว ๗-๘ ปี ก่อน ต่อจากนั้นได้รับจะไปชมพิพิธภัณฑท์เกี่ยวกับเครื่องยนต์ทางอากาศ แต่เข้าใจผิดนึกว่าเขาปิดเสียแล้ว จึงไม่ได้ชม

ตอน กลาง ค่ำ ข้าพเจ้า ลอง รับประทาน สแต็กที่ภัตตาคารมีชื่อในโรงแรมก็อร่อยดี แต่แพงไม่ใช่เล่น เสร็จแล้วลองเดินไปที่หอร้าทำเนียบประธานาธิบดี วันนั้นปรากฏว่าพระเจ้าซาร์ แห่งประเทศอิหร่าน เสด็จมา ถึงกรุงวอชิงตันพอดี ในกรุงวอชิงตันจึงมีธงอิหร่านประดับประดาอยู่ตามถนน ความ

จริงเขาแต่งมาแล้วแต่วันวาน ลองถามคนขับรถบัสที่พาเราเที่ยว ชมกรุงวอชิงตัน ก็ไม่ทราบเรื่อง อธิบายว่าเป็นธงอินเดียไปเสีย คืบนี้ ประธานาธิบดี จอห์นสัน จัดพระกระยาหารค่ำเลี้ยงถวายพระเจ้าซาร์ ณ ทำเนียบไวท์เฮ้าส์จึงเปิดไฟสว่างเต็มไปหมด ลองยืนดู อยู่ข้างหน้า หน่อย หนึ่ง ก็ไม่เห็น อะไร จึงกลับมายังโรงแรม ตอนนั้นขออธิบาย สัก หน่อย ว่า พระเจ้า ซาร์ เสด็จ มา ครัง นี้ มี ชน ชาดี อิหร่าน โดย เฉพาะ นัก ศึก ษา อิหร่าน ใน สหรัฐ อเมริกา แสดง การ ประท้วง คล้าย กับว่า พระเจ้าซาร์ ทรงหวง อำนาจ ใน การปกครองประเทศอิหร่าน ด้วยประการ ต่าง ๆ เช่นถือป้ายเงินขบวนไปตามถนน เป็นต้น แต่ส่วนใหญ่สวมถุงคลุมหัวไม่ให้ใครจำได้ เพราะกลัวจะถูกลงโทษในภายหลัง ที่โรงแรมลองเปิดโทรทัศน์ซึ่งเรามีไว้ในห้องนอนดู ต้องขอบอกว่าสนุกดีจริงๆ เพราะที่กรุงวอชิงตันนี้มีโทรทัศน์อยู่ราว ๑๐ สถานี การเปลี่ยนเขาก็มีเครื่องกดให้เรานอนเปลี่ยนอยู่บนเตียงได้ และดูเหมือนมีอยู่ตลอด ๒๔ ชั่วโมงทีเดียว ต้องชื่นใจปีตนอน เพราะถ้าไม่ปิดก็คงต้องดูกันจนถึงสว่างเป็นแน่

วันที่ ๒๓ สิงหาคม เป็นวันเดินทาง

ต่อไปยังกรุงนิวยอร์กโดยรถบัส และเป็นวันที่ข้าพเจ้ายุ่งยากที่สุดในระหว่างการเดินทางครั้งนี้ ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วว่าข้าพเจ้าได้ออกเดินทางโดยรถบัสจากเมืองแอนอาร์เบอร์มายังกรุงวอชิงตันในขบวนที่ ๒ และตามกำหนดเดิม ข้าพเจ้าก็ต้องออกเดินทางจากกรุงวอชิงตันไปยังกรุงนิวยอร์กในรถบัสขบวนที่ ๒ อีกเช่นเดียวกัน กำหนดจะไปถึงกรุงนิวยอร์กในตอนเย็น เฝื่อนวันที่ ๒๓ สิงหาคมนี้ มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย กรุงนิวยอร์ก ซึ่งได้จัดให้มีการสัมมนาเรื่อง ศิลปะจันรันตันและอิทธิพลในแถบมหาสมุทรแปซิฟิก ตั้งแต่วันที่ ๒๑-๒๖ สิงหาคม และได้เชิญข้าพเจ้าไว้เช่นเดียวกัน ในวันนี้คือวันที่ ๒๓ มีการพูด เรื่อง อิทธิพลสมัยใหม่จากดินแดนในทวีปเอเชีย และจะมีผู้ที่เคยเข้ามา ชุกคั้น ทางด้านก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย พูดถึง ๒ ท่าน คือนายไซเรนเซน และ ดร. โซลไฮม์ ข้าพเจ้าต้องการจะไปฟังอย่างยิ่ง จึงขออนุญาตเขาขอให้ไปได้ในรถบัสขบวนที่ ๑ เพื่อจะได้ไป ถึง กรุงนิวยอร์กใน ตอน กลาง วัน และไปฟังการสัมมนาได้ในตอนบ่าย เขาก็อนุญาตให้ไปได้ในรถบัสคันที่ ๓ ถึงเวลาตอนเช้าข้าพเจ้าก็ขึ้นกระเป่าลงมา พร้อม

ทั้งขึ้นไปนั่งในรถบัสคันที่ ๓ พร้อมกับกล่องถ่ายรูป เสื้อฝน กระเป่าถือเล็ก ๆ อีก ๒ ใบ ซึ่งมีทั้งตัวเรือบิน หนังสือเดินทาง และเงิน ฯลฯ อยู่ในนั้น เฝื่อนเจ้ากรรมข้าพเจ้าจำได้ว่าเขียนจดหมายไว้เสร็จแล้ว ยังอยู่ในกระเป่าเสื้อนอกยังไม่ได้ทิ้งใส่ตู้ จึงลงมาบอกคน ซึ่ง ข้าพเจ้าคิดว่าเป็นผู้ขับรถบัสคันนี้ ขออนุญาตไปทิ้งจดหมายประเดี๋ยวจะกลับมา เขาก็อนุญาต พอกลับออกมาสิรถบัสคันที่ ๓ ออกไปแล้วพร้อมกับสิ่งของ ๆ ข้าพเจ้า เล่นเอาข้าพเจ้าใจหายวาบ รีบไปพบกับผู้จัดการการเดินทาง เขาก็อนุญาตให้ไปในรถบัสคันที่ ๔ ข้าพเจ้าภาวนาไปตลอดทางขอให้ไปที่รถบัสคันที่ ๓ กลางทาง เพราะเป็นห่วงเข้าของจริง ๆ แต่ก็ไม่พบเลย พบแต่รถบัสคันที่ ๒ ซึ่งหยุดแวะรับประทานอาหารข้างทางอยู่ ตามทางภูมิประเทศสวยงามพอใช้ แต่ข้าพเจ้าก็ไม่มีแก่ใจจะดูเลย ตอนออกจากกรุงวอชิงตันได้เล่นผ่านพิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งด้วย จึงรู้สึกออกเสียดายที่ไม่ได้มาดู

เวลาราวเที่ยงกว่ารถบัสคันที่ ๔ ก็มาถึงกรุงนิวยอร์ก ก่อนเข้ากรุงนิวยอร์ก ภูมิประเทศสวยงามมาก เพราะแลเห็นตึกระฟ้าสูงอยู่เป็นหมู่ ๆ แต่ไกล ผู้ที่นั่งในรถ

ส่วนต้นต้นกันทั้งสิ้น ข้าพเจ้าเคยเห็นมาแต่ก่อนแล้ว จึงไม่รู้สึกตื่นเต้นเท่าใดนัก รถบัส พาไปยังไฮเต็ล ทาฟต์ อัน เป็นไฮเต็ลใหญ่ที่พักอยู่กลางเมือง ใกล้ ไทม์สแควร์อัน เป็นศูนย์กลางของกรุงนิวยอร์ก นับว่าสะดวกมากทีเดียว พอถึงข้าพเจ้าก็รีบถามถึงสิ่งของ ๔ ชิ้นของข้าพเจ้าในรถบัสคันที่ ๓ ปรากฏว่าไม่มีผู้ใดได้เคยเห็นเลย จะค้นหาชาวญี่ปุ่น ซึ่งนั่ง ติดกับ ข้าพเจ้า เวลาข้าพเจ้าเอาของไปวางไว้ในรถบัสคันที่ ๓ ก็ไม่ทราบว่ามีชื่ออะไร ทราบแต่ว่ามาจากมหาวิทยาลัย เคนรี และเจ้าหน้าที่ ไม่ได้ด้วย สิ่งเหล่านี้เล่นเอาข้าพเจ้างงอยู่เป็นพักใหญ่ ลงท้ายเจ้าหน้าที่เขาก็บอกสถานที่ ๆ รถบัสไปจอดให้ และให้ข้าพเจ้ารีบติดตามไปดู เผอิญข้าพเจ้ามีเงิน ๒๐ ดอลลาร์อยู่ในกระเป๋า จึงพอใช้สอยไปได้บ้าง รีบนั่งรถแท็กซี่ตามไปพบรถบัสคันที่ ๓ จอดอยู่ เขากำลังทำความสะอาด แต่ไม่มีสิ่งของ ๆ ข้าพเจ้าเลย ถามหาคนขับรถก็ไม่พบ เจ้าหน้าที่ ๆ นั้นบอกว่าจะออกไปแล้ว เขาแนะนำให้ข้าพเจ้าตามไปที่แผนกแจ้งของหาย (Lost and Found Department) ของบริษัทเกรยฮาวนด์อันเป็นบริษัทรถที่เข้ามา เชื่อว่าคนขับรถจะเอาไปไว้ที่นั่นบ้าง ข้าพเจ้าก็รีบขึ้นแท็กซี่ตามไปอีก

พอไปถึงแล้วออกจะเศร้าใจและหดหู่เต็มทน เพราะไปพบ ผู้ที่ ของหาย และ กำลัง มาแจ้งความทั้งสิ้น ทุกคนล้วนแต่หน้าเศร้าหมอง และหงอยเหงานกันไปทั้งนั้น ข้าพเจ้าเองหน้าตา ก็คง จะเป็น เช่น นั้น ไป ด้วย ภาระมันทำให้ใจคอหดหู่เต็มทน ปรากฏว่าทางแผนกแจ้ง ของหายไม่ ทราบ เรื่อง อะไรเลย เขาถามเวลาและสถานที่มาของข้าพเจ้าแล้ว แจ้งว่าจะติดตามถามคนขับรถให้ ขอให้กลับไปก่อน พรุ่งนี้ค่อยมาติดตามเรื่องใหม่ ข้าพเจ้า จึงเดิน กลับมายัง โรงแรม ด้วยใจคออันหดหู่ อาหารกลางวันก็ยังไม่ได้รับประทาน มาถึงจึงทราบว่า มีผู้แทนต่างชาติอีก ๖ ท่าน ที่ กระเป๋า เสื้อผ้า พัดตกไปยังมาไม่ถึงรวม ทั้ง ของ อาจารย์ ชาว อินโดนีเซีย ที่เป็นเพื่อนร่วมห้องของข้าพเจ้าด้วย ในตอนเย็น นี้ ข้าพเจ้า สามารถ ค้น พบ ผู้ แทน ชาตินีญี่ปุ่นที่ นั่งข้าง ข้าพเจ้าใน รถบัส คันที่ ๓ ได้ แต่ก็พูดกันไม่รู้เรื่อง และลงท้ายเขาก็กล่าวว่าไม่ทราบเรื่องราวอะไรเลย

ตอนกลางคืนเพื่อนคนไทยที่นิวยอร์ก มาพาไปรับประทานอาหารจีน ข้าพเจ้าเล่าเรื่องของหายให้เขาฟัง เขาก็ฟังด้วยความเห็นใจ แต่ก็ไม่สามารถจะช่วยเหลืออะไรได้ ของที่ข้าพเจ้าวิตกมากก็คือหนังสือเดินทาง

ทางและตัวเครื่องบิน เพราะถ้าหายไปจริง ๆ ก็คงจะต้องวิ่งวุ่นเป็นการใหญ่ ที่กรุงนิวยอร์ก การที่หวังจะมาฟังสัมมนาที่มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ก็เลย ต้อง พลอย ล้ม เหลว ไปด้วย เวลาเข้านอน จึงนอน ด้วยใจ อันหตุหุจริง ๆ เพราะที่ตีที่กระเป่าเสื้อผ้ายังเดินทาง มาถึงไม่หายไป อย่างเพื่อนร่วมห้อง ชาว อินโดนีเซีย

ณ วันที่ ๒๔ สิงหาคม ตอนเช้าเพื่อนร่วมห้อง ชาว อินโดนีเซีย โทรศัพทไปถาม ผู้จัดการการเดินทางซึ่งพักอยู่ในโรงแรมเดียวกันเกี่ยวกับกระเป่าเสื้อผ้าของเขา ผู้จัดการบอกว่ายังค้นไม่พบ เขามีแต่เพียงของที่หายไป ๔ ชิ้นอยู่ในห้องของเขา ข้าพเจ้าได้ยืนยันว่า ๔ ชิ้น ก็ใจชื้นขึ้นมาทันที เพราะของข้าพเจ้าหายไป ๔ ชิ้นพอดี จึงขอโทรศัพท์มาพูดต่อ พอผู้จัดการได้ยินชื่อข้าพเจ้าก็บอกให้มารับของทันที เพราะบนกระเป่าใบหนึ่ง มี บัตร ชื่อ ของ ข้าพเจ้า ติด อยู่ แล้ว ข้าพเจ้าจึงรีบไปชนมาทันที ปรากฏว่าของอยู่ครบเรียบร้อยหมดทุกอย่าง ใจมาเป็น กอง ได้ความว่าเมื่อรถบัสคันที่ ๓ มาถึงผู้คอยรับที่โรงแรมเห็นมีของซึ่งไม่มีเจ้าของวางอยู่บนรถ จึงเอาไปเก็บไว้ท้ายรถยนต์ของเขา ต่อเมื่อผู้จัดการการเดินทางมาถึง

โดยรถยนต์คันสุดท้ายราว ๒ ยาม เขาจึงเอาของเหล่านั้นมอบให้ ด้วยเหตุนี้เองข้าพเจ้า จึงไม่ได้มีโอกาส ทราบถึง สิ่งของเหล่านั้นเลย เสร็จแล้วข้าพเจ้ารีบแต่งตัวออกไปจัดหาซื้อของ นำส่งสารเพื่อนชาวอินโดนีเซียที่เขายังไม่ทราบ เรื่อง กระเป่า เสื้อผ้า ของเขา

ความจริงวันนี้เป็นวันที่ทางแผนกท่องเที่ยว เขาพา ผู้แทน นานา ชาติ ทิเยว ชมกรุงนิวยอร์ก แต่ข้าพเจ้าเคยชมแล้ว จึงมิได้ไปกับเขา ข้าพเจ้าได้ ไปซื้อ ของที่ร้านทิฟาร์ทเมนต์สโตร์ใหญ่ ๒ แห่งใต้ไทมส์สแควร์ลงไป ปรากฏว่าสินค้าในอเมริกาปัจจุบันแพงขึ้น ทั้งนี้เพราะเขาบอก ปัจจุบันเรากำลังอยู่ในสงคราม (now we are at war) คือสงครามเวียดนามนั่นเอง ชื่อของทุกอย่างต้องเสียภาษีเสริมหมด ซึ่งเมื่อข้าพเจ้ามาอเมริกาเมื่อ ๖ ปีก่อน มิได้เคยพบเช่นนี้เลย เหตุนี้จึงน่าเห็นใจชาวอเมริกันบ้างที่พยายามจะทำให้สงครามเวียดนามสุดสิ้นลงโดยเร็วที่สุด กลับมาถึงโรงแรมพบเพื่อนร่วมห้องชาวอินโดนีเซีย ได้ความว่ากระเป่าเสื้อผ้าของคนอื่นที่หายไปก็หมดแล้วทุกคน ยกเว้นแต่ของเขาคนเดียว ช่างเคราะห์ร้ายเหลือเกิน ได้ความ

ว่าในเช้าวันที่ ๒๓ สิงหาคม จากโรงแรม สแตตเลอร์ฮิลตันที่กรุงวอชิงตัน มีคณะต่าง ๆ แยกย้ายออกเดินทางไปถึง ๓ คณะ รวมทั้งคณะเราด้วย เหตุนี้กระเป๋าสตางค์ ๒ ใบ ของชาวอินโดนีเซียคนนั้น คง พลัดไป อยู่ใน คณะใดคณะหนึ่งอีก ๒ คณะเป็นแน่

ตอนกลางคืนชาวอเมริกันที่เคยเข้ามา เมืองไทยเชิญไปรับประทานอาหารค่ำ แรก ทีเดียวยุโรปเชิญไปรับประทานอาหารค่ำที่บ้านเขา ก่อน เขารวบรวมศิลปะวัตถุไว้เหมือนกัน มี ภาพเขียนตี ๆ ของช่างเขียนมีชื่อชาวตะวันตก ตลอดจนประติมากรรมอินเดียและไทย ผู้ที่มารับประทาน อาหาร ค่ำ ด้วย มีนักเขียน บทละครคนพูดและ ผู้กำกับการแสดงละครคน ผู้กำกับการแสดงละครคนรู้จักดารานักแสดงหลายคน ชักถามเขาเรื่องนิสัยใจคอของ บรรดาดารานักแสดงเหล่านั้น ก็สนุกดี เสร็จแล้วลาเขามาพบเพื่อนคนไทยอีก เขา พาไปขึ้นรถยนต์เที่ยวในกรุงนิวยอร์ก แล้ว พาไปรับประทานอาหาร วาง ใน เมือง จีน (China Town) ซึ่งอยู่ทางทิศใต้

วันที่ ๒๕ สิงหาคม ไปเลือกซื้อหนังสือเกี่ยวกับวิชาโบราณคดีที่ร้าน พาราگون (Paragon) ซึ่งเป็นร้านที่เชี่ยวชาญทางหนังสือประเภทนี้โดยเฉพาะ เรื่องนี้

ข้าพเจ้าถือว่าเป็นเคราะห์ดีของคณะ โบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร และตัวข้าพเจ้าเองโดยตรง คือระหว่างที่ข้าพเจ้ายังประชุมอยู่ ณ มหาวิทยาลัยมิชิแกนนั้น ได้พบกับ นายพอร์เตอร์ แมคเคอริย์ ผู้จัดการมูลนิธิของนายรอกคกเฟลเลอร์ที่ ๓ ข้าพเจ้าได้เคยรู้จักกับนายแมคเคอริย์มาก่อนแล้ว เมื่อเขามายังประเทศไทย จึงได้เอ่ยปากขอเงินเขา สัก ๕๐๐ ดอลลาร์ (รวม ๑๐,๐๐๐ บาท) เพื่อจัดหาซื้อหนังสือในวิชาโบราณคดีภาษาต่างประเทศให้แก่ห้องสมุด คณะโบราณคดี นายแมคเคอริย์ก็แบ่งรับแบ่งสู้ ว่าจะต้องไป ดูเงินของมูลนิธิที่สำนักงาน ณ กรุงนิวยอร์ก ก่อน แต่ก็คิดว่าคงจะได้ ขอให้ข้าพเจ้า โทรศัพท์ ไปหาเขาเมื่อข้าพเจ้ามาถึงกรุงนิวยอร์ก เมื่อข้าพเจ้าโทรศัพท์ไปติดต่อ ก็ปรากฏว่าได้ และให้ข้าพเจ้าไปเลือกหนังสือที่ร้านมีชื่อดังกล่าวมาแล้ว น่าเสียดายที่เดิม ข้าพเจ้าตั้งใจจะซื้อหนังสือ ทาง ด้าน วิชาโบราณคดี ก่อน ประวัติศาสตร์ และ ประวัติศาสตร์ แต่ปรากฏว่าที่ร้านนั้นกลับมีเฉพาะหนังสือ ทาง โบราณคดีประวัติศาสตร์ อย่างเดียวจึงต้องซื้อมาเฉพาะแต่เท่านั้น และ บัดนี้หนังสือเหล่านั้น ทั้งหมดก็ได้เดินทาง มาถึงยังประเทศไทยแล้ว

ตอนกลางวัน ข้าพเจ้า รีบกลับ มาพบ นายอีราม วูดเวอร์ต จูเนียร์ ซึ่งเคยเป็น อาสาสมัครอเมริกันมาสอนภาษาอังกฤษ อยู่ที่คณะโบราณคดี ได้รับประทานอาหาร กลางวันด้วยกัน และสนทนา กัน หลายเรื่อง ปรากฏว่าบักนี้นายวูดเวอร์ต กำลังศึกษา เพื่อรับปริญญาโทอยู่และเพิ่งสอบวิชาภาษาไทยเสร็จไปเมื่อเร็ว ๆ นี้เอง ต่อไปอาจจะ ทำปริญญาเอก แล้วอาจกลับมาทำงานใน ประเทศไทยอีกก็ได้ เสร็จแล้วข้าพเจ้าต้อง รีบ ไปสำนักงาน มุลนิธิ รอคักเฟลเลอร์ ที่ ๓ เพื่อพบกับนายแมกเกรย์ เพราะเขาต้องการ ให้ข้าพเจ้า ใ้ถือูประติมา กรรมขอม ๒ ชิ้น ที่ นายรอกักเฟลเลอร์ที่ ๓ เพิ่งซื้อจากร้านค้า ของเก่าในสหรัฐอเมริกา เขาได้พาข้าพเจ้า เข้าไปในสำนักงานซึ่งเป็นที่ทำงานของสกูล รอคักเฟลเลอร์ทั้ง ๓ พี่น้อง แต่ก็ปรากฏ ว่าไม่มีผู้ใดอยู่ในนั้นเลย ความจริงข้าพเจ้า รู้จักนายรอกักเฟลเลอร์ที่ ๓ และภรรยาของเขาดีพอใช้ทีเดียว สำหรับประติมากรรม ศิลาที่เขาซื้อมาเป็นศิลปะขอมแบบบายนทั้งคู่ สวยงามมาก เป็นรูปบุรุษและสตรี ซึ่งอาจ เป็นรูปฉลองพระองค์เจ้านายและชายาแห่ง ประเทศ กัมพูชา ที่ สิ้น พระ ชนม์ ไปใน ราว ระหว่าง พ.ศ. ๑๗๐๐—๑๗๕๐ ก็ได้

ตอนเย็น นายยัง เอกอัครราชทูต สหรัฐอเมริกาคนก่อนและภรรยาได้มารับไป รับประทานอาหารค่ำ ที่บ้านของเขาโดยทาง รถยนต์ บ้านของท่านผู้นั้นอยู่นอกกรุงนิวยอร์กออกไปทางทิศเหนือ ตามทางท่านได้ แวะลงให้ ชม ศูนย์ กลาง ลินคอล์น ซึ่งเป็น สถานที่แสดงโอเปร่า ละคอน และดนตรี ของกรุงนิวยอร์กที่เพิ่งสร้างขึ้นใหม่โดยทุน ของมูลนิธิสกูลรอกักเฟลเลอร์ นำเสียตาท ที่เขาปิดเสียแล้ว จึงมิได้เข้าไปชมภายใน แต่เห็นปลูกเป็นตึกสมัยใหม่ทั้งสี่ ล้อมรอบ อยู่ ๓ ด้าน ด้านหน้าเป็นลานกว้าง มีน้ำพุ สวยงาม นอกจากนั้นยังมีอาคารสำหรับแสดง ดนตรีกลางแจ้งอีกแห่งหนึ่งอยู่ใกล้ ๆ กันนั้น บ้านของนายยังอยู่ในชนบท เป็นหมู่บ้าน ที่ร่มรื่น หากกลับข้าพเจ้าไม่ประสงค์จะให้ เจ้าของบ้านลำบาก จึงขอกลับทางรถไฟมา ยังกรุงนิวยอร์ก ต้องเดินทางราวครึ่ง ชั่วโมง

วันที่ ๒๖ สิงหาคม เป็นวันที่ผู้แทน นานาชาติซึ่งมิได้กลับโดยการเช่าเรือบินทั้ง ลำต้องออกจากโรงแรมก่อนบ่ายโมง ตอน เช้า ข้าพเจ้า จึงจัด เข้าของ แล้ว อ้อลาเพื่อน ร่วมห้องชาวอินโดนีเซีย ซึ่งก็ยังมิได้รับ กระเป๋าเสื้อผ้าอีก ๒ ใบอยู่นั่นเอง ออกไป

อยู่บ้านเพื่อนคนไทย สำหรับเพื่อนชาว
อินโดนีเซียนั้นได้ข่าวว่า ถ้าไม่ได้รับกระเป๋าคืนจริง ๆ ทางโรงแรมสแตดเตอร์ฮิลตันจะต้องจ่ายเงินให้เป็นค่าทดแทน แต่ข้าพเจ้าก็ยังมิได้รับข่าวคราวจากเขาอีกเลย

ตอน กลางวันข้าพเจ้า มา รับประทานอาหารกลางวัน กับ เพื่อน ชาวอเมริกัน และครอบครัวของเขา ซึ่งมีภรรยา และลูกเล็ก ๆ ๒ คน เราได้เข้าไปดูในตึกโทมัสแอนต์โลฟ ซึ่งข้างล่างจัดแสดงนิทรรศการ เช่นเดียวกับตึกเนชั่นแนล จีออก ราฟิค ที่กรุง วอชิงตัน แล้วข้าพเจ้าปลีกตัว ไปพิพิธภัณฑ์สถานเมโทรโพลิทัน อันเป็นพิพิธภัณฑ์ศิลปะที่สำคัญและใหญ่ที่สุดในกรุงนิวยอร์ก ความจริงข้าพเจ้ารู้จักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งนี้ดี เพราะเมื่อ ๖ ปีมาแล้วศิลปินไทยได้มาจัดแสดงอยู่ที่นี้ และข้าพเจ้าได้มาประจำอยู่ ณ กรุงนิวยอร์กร่วม ๓ เดือน การจัดแสดงศิลปวัตถุโดยทั่วไปก็ไม่มีอะไร แปลกไปกว่าเดิม เนื่องจากข้าพเจ้ามีเวลาน้อย จึงไปชมแต่เฉพาะศิลปะตะวันออกเท่านั้น ก่อนอื่นได้ขึ้นไปชมนิทรรศการ พิเศษ ซึ่งเขา ตั้งชื่อ ว่า ต่อ พระพักตร์พระราชา (In The Presence of Kings) จัดแสดงสิ่งของเกี่ยวกับพระราชาร่างต่าง ๆ ทั่วโลก ตั้งแต่สมัยอียิปต์

ลงมา จนถึงปัจจุบัน มีทั้งเครื่องประดับเครื่องใช้สอย เสื้อผ้า ฯลฯ รวมทั้ง ตาบฝักทอง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเราได้พระราชทานแก่พิพิธภัณฑ์เมโทรโพลิทันเมื่อไม่นานมานี้ การจัดแสดงตาบฝักทองของไทยเขาแสดงดี เพราะตั้งเด่นอยู่ในห้องและมีไฟฉายส่อง แต่โดยทั่วไปข้าพเจ้าไม่สู้ชอบการจัดแสดงแผนใหม่แบบนี้สัก เพราะเขาเปิดไฟในห้องหมด คงมีแต่แสงเพียงสลัว ๆ และมี ไฟฉายส่องลงมาเฉพาะยังสิ่งของที่จัดแสดงเท่านั้น บางครั้งก็มีกระโจมคล้ายกระโจมเล็ก ๆ ของอาหารบิณฑบาตวาง จักรแสดงสิ่งของภายในนั้น การจัดแสดงดังกล่าวอาจทำได้ เพราะตึกของเขาปรับอากาศที่หลัง ถ้านำมาจัดในเมืองไทยคงจะร้อนอบอ้าวจนทนไม่ไหว อีกประการหนึ่งในเมืองเรา ก็มีแสงธรรมชาติดีอยู่แล้ว น่าจะใช้แสงธรรมชาตินั้นให้เป็นประโยชน์มากกว่า นอกจากนี้ ในแผนกจิณเขามีนิทรรศการพิเศษ คือจัด แสดง หนังสือที่เขียนบนผ้าไหมสมัยราชวงศ์จิว (ราว ๕๕๐ ปี ก่อนพุทธกาลจนถึง พ.ศ. ๓๒๒) ที่ซุกค้นพบที่เมืองฉิงซา (Ch'ang-sha) พร้อมกับของอื่น ๆ แต่จัดแสดงไม่ค่อยดีนัก

ตอนเย็นข้าพเจ้า ไปบ้าน เพื่อนอเมริกันอีกคนหนึ่ง ซึ่งอยู่ไปทางใต้กรุงนิวยอร์ก ใกล้กับหมู่บ้านกรีนวิช (Greenwich Village) อันเป็นที่พวกศิลปินอยู่กัน เขาเคยรู้จักข้าพเจ้ามาตั้งแต่ครั้งเรายังเป็น นักศึกษา อยู่ที่วิทยาลัยที่กรุงปารีส จากบ้านเขาข้าพเจ้าได้พาเขามายัง บ้านเพื่อนคนไทยที่ ข้าพเจ้าพักอาศัยอยู่ เพราะคืนนั้นเขาทำอาหารไทยเลี้ยงฝรั่งหลายคน

ถ้าจะถามข้าพเจ้า ถึงเรื่องความประทับใจในการมาสหรัฐอเมริกาครั้งนี้ ก็เห็นจะต้องขอตอบว่า โดยทั่วไป ก็มีลักษณะเหมือนกับที่ข้าพเจ้า ได้เคยมาเห็นเมื่อราว ๖-๗ ปีมาแล้ว คือมีความเจริญมากมาย แต่ประชาชนอาจจะเลวลงไปบ้าง เพราะที่โรงแรมชั้น ๑ ที่ข้าพเจ้าพักอยู่ ณ กรุงวอชิงตันและนิวยอร์กนั้น เจ้าหน้าที่การเงินพยายามทอนเงินไม่ครบทั้ง ๒ แห่ง ต้องเตือนกัน

วันที่ ๒๗ สิงหาคม ตอนเช้าข้าพเจ้าขึ้นเครื่องบินทรานสเวอร์ลแอร์ไลน์จากกรุงนิวยอร์กมายังกรุงลอนดอน มาลำเดียวกับคุณหนุ่ม อยู่ในธรรม เลขานุการกรมศิลปากร ซึ่งได้รับทุนให้มาทำงานในสหรัฐอเมริกาและทวีปยุโรป ในเครื่องบินมีหู

สำหรับฟังเสียงดนตรีให้เขา เขามีหลายสถานี ซึ่งเราอาจหมุนเปลี่ยนไปฟังดนตรีแบบต่างๆตั้งแต่คลาสสิกจนสมัยใหม่ได้ตามความพอใจ เครื่องบินออกจากกรุงนิวยอร์กเวลา ๔ โมงเช้า มาถึงกรุงลอนดอนเอา ๓ ทุ่มกว่า แต่เขาเลี้ยงอาหารกลางวันบนเรือบินเพียงมือเดียว นับว่าเราออกจะซาบทุนไม่ใช่เล่น การผ่านด่านศุลกากรและตรวจคนเข้าเมืองที่ สนามบิน ลอนดอน สะดวกมาก ยิ่งกว่าตรงไปจากเมืองไทย ทั้งนี่คงเป็นเพราะเขากวศัน คนที่ มาจากทวีปเอเชียยิ่งกว่าคนที่มาจากทวีปอเมริกานั้นเอง ที่สนามบิน มี หลาน ชาย ซึ่งกำลัง เรียนอยู่ที่ประเทศอังกฤษมากอยรับ เผอิญมีข้าราชการสถานทูตไทย มาคอยรับคุณหนุ่ม อยู่ในธรรมด้วย จึงอาศัยรถยนต์เขามายังโรงแรม ซึ่งหลานชายจองไว้ให้ ในกรุงลอนดอน พอเข้าไปในโรงแรมก็ออกจะใจคอหดหู่เต็มทน ทั้งนี้เพราะออกจะเคยตัว เวลาอยู่ในสหรัฐอเมริกาได้อยู่ในโรงแรมชั้น ๑ โดยไม่ต้องเสียเงินเองทั้งนั้น เมื่อต้องมาอยู่ในโรงแรมชั้น ๔-๕ ในกรุงลอนดอนเข้า จึงออกจะใจหาย โรงแรมนี้อยู่แถบสถานเอกอัครราชทูตไทยในกรุงลอนดอน และไม่ห่างจาก

สถานีปลายทางของเครื่องบิน (Air Terminus) นี้ เราจึงเดินไปรับประทานอาหารว่างกันที่สถานีปลายทางนั้นได้

วันที่ ๒๘ สิงหาคม เป็นวันธนาคารหยุด (Bank Holiday) และร้านรวงต่างๆ ก็ปิดหมดด้วย เป็นอันทำอะไรไม่ได้เลย ตอนเช้า ข้าพเจ้าและ หลานชาย จึงเดิน ไปดูพิพิธภัณฑ์วิกตอเรียและอัลเบิร์ตซึ่งอยู่ไม่ห่างนัก พิพิธภัณฑ์สถานแห่งนี้สร้างขึ้นในสมัยพระนางเจ้าวิกตอเรีย และเป็นพิพิธภัณฑ์ศิลปะประยุกต์ คือแสดงจำพวกเครื่องใช้ไม่สวยต่างๆ ทั้งนี้เพราะเหตุว่าในสมัยพระนางวิกตอเรียเป็นสมัยอุตสาหกรรม งานฝีมือของช่างจึงซ้กจะเสื่อมลง แต่ก็มีปฏิกริยา คือมีผู้พยายามจัดตั้งพิพิธภัณฑ์วิกตอเรียและอัลเบิร์ตขึ้น รวบรวมเอาเครื่องใช้ไม่สวยต่างๆ สมัยเก่ากว่าที่ทำด้วยฝีมืออันประณีตมาจัดแสดง เพื่อจูงใจให้ช่างสมัยอุตสาหกรรมหัน มาผลิต สิ่งอัน ประณีต เช่น นั้นบ้าง พิพิธภัณฑ์แห่งนี้กว้างขวางใหญ่โตมาก และชอบจัดแสดงเป็นห้องสมัยต่าง ๆ เพื่อแสดงถึงเครื่องเรือนเครื่องตกแต่งในสมัยนั้น เราไม่สามารถจะชมพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ ได้ทั้งหมดภายในครึ่งเดียว จึงเลิกชมแต่ศิลปะตะวันออก ซึ่งมีของพม่า

ไทย ชาว และอินเดียบ้าง ส่วนใหญ่เป็นประติมากรรม เสื้อผ้า เครื่องเพชรพลอย และหนังตะลุง สิ่งที่ตีซึ่งทำใหม่สำหรับพิพิธภัณฑ์สถานแห่งนี้ก็คือ มีห้องขนาดใหญ่มากอยู่ ๒ ห้อง เขาจำลองภาพสลักและประติมากรรม ศิลปสมัย โกลิคและฟื้นฟูศิลปวิทยาการในทวีปยุโรป ขนาดเท่า ของจริงด้วยปูนปลาสเตอร์ มาตั้งแสดงไว้ใน ๒ ห้องนั้น สำหรับศิลปะโกธิคส่วนใหญ่เป็นของประเทศอังกฤษเอง แต่ศิลปสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการนั้นส่วนใหญ่เป็นของในประเทศอิตาลี การจำลองทำได้อย่างดีมาก เพราะ เสร็จ แล้ว ก็ หาสี เหมือนของ จริงทุกประการ ประโยชน์ในการกระทำเช่นนี้ ก็เพื่อให้ นักศึกษาสามารถศึกษาได้โดยไม่ต้องเสียเวลา เดินทาง ท่อง เที้ยว ไปดู ศิลปวัตถุเหล่านั้นทุกแห่งด้วยตนเอง

ตอน บ่าย หลาย ชาย เมื่อย ขา ขอ ลา ข้าพเจ้าจึงไปดูพิพิธภัณฑ์บริติชคนเดียว พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ เป็น พิพิธภัณฑ์ที่ใหญ่ที่สุดของประเทศอังกฤษ มีหอสมุดรวมอยู่ด้วย ในตึกเดียวกัน แต่ตามข่าวว่ากำลังจะแบ่งแยกออกไป ก่อนอื่นต้องไปชมประติมากรรมหินอ่อนชุดของลอร์ดเอลจิน แม้ว่า จะเคยชมมาหลายครั้งแล้วก็ตาม ประติมา-

กรรมชุดนี้มาจาก วิหาร ปาร์เธนอน ในประเทศกรีซ จัดเป็นประติมากรรมศิลปะกรีกสมัยคลาสสิกชุดที่สำคัญที่สุดในพิพิธภัณฑ์บริติชและสำคัญที่สุดในโลกชุดหนึ่ง ห้องแสดงปรับอากาศเป็นพิเศษ และมีห้องเล็กอยู่ข้าง ๆ แสดงประวัติของประติมากรรมหินอ่อนชุดนี้ด้วย ใกล้กันนั้นมีห้องประติมากรรมศิลาของประเทศอียิปต์ สุเมเรีย อัสสิเรีย ฯลฯ แต่การจัดไม่ใคร่ดี และยังคงเป็นอยู่อย่างเก่าเช่นนี้มาหลายปีแล้ว บางห้องทาสีใหม่แต่ก็ไม่ทำให้การ แสดง ดีขึ้นมากนัก น่าสังเกตว่าที่ห้องโถงตรงทางเข้าเขาถอดเอาภาพสลักอินเดีย สมัยอมราวทีลึงไปเก็บเสียแล้ว ความจริงภาพสลักชุดนี้เป็นภาพสลักศิลปะอมราวทีลึงที่สุคนอกประเทศอินเดีย การที่ผู้อำนวยการคนใหม่ของพิพิธภัณฑ์บริติชถอดเอาไปเก็บเสีย เพราะต้องการให้ห้องโถงกว้างขวางยิ่งขึ้นนั้น ถึงกับมีศาสตราจารย์ชาวอังกฤษ บางท่าน มาขอให้ข้าพเจ้าเขียนจดหมายไปประท้วง ต่อจากนั้นข้าพเจ้าได้ขึ้นไปชมชั้นบน ซึ่งกำลังมีการเปลี่ยนแปลงบ้าง แต่ข้าพเจ้าก็ไม่สู้ชอบใจนัก ห้องของเขาเพดานสูง เพื่อจะให้สีที่จักแสดงสิ่งของมากขึ้น เขาจึงต่อเสริมทางด้านข้างของห้องเป็น ชั้นขึ้นไปอีก

ชั้นหนึ่ง มีบันไดเดินขึ้นไปชมวัตถุที่จัดแสดงอยู่ในตู้ได้ การกระทำเช่นนี้จะมีพื้นที่แสดงสิ่งของเพิ่มขึ้นก็จริง แต่ผู้มาชมซึ่งเหนื่อยอยู่แล้ว ก็ยิ่งต้องเหนื่อยขึ้นไปอีก เพราะต้องขึ้นและลงบันไดมากขึ้น ในชั้นบนนี้ทางทิศเหนือเขาจัดแสดง ศิลปะ ตะวันออก เช่น ศิลปะจีน อินเดีย ลังกา ชาวขอม ไทย ฯลฯ โบราณวัตถุอินเดียมีมากและมีดี ๆ ด้วย เสียแต่การจัดแสดงยังไม่สู้ดี ก็อเนนที่ไปหมด ของจีนที่กำลังจัดแสดงใหม่ จากแผนกนี้มีทางเดินยาวไปยังทิศตะวันตก จัดแสดงสิ่งของทางด้านมนุษยวิทยา เช่น ไม้สลักพื้นเมืองทางแถบมหาสมุทรปาซิฟิก ของเล็ก ๆ ของอียิปต์ ตะวันออกใกล้ กรีซ จนกระทั่งไปถึงศิลปะจากทิศเหนือไปได้ เรียกว่าระเบียงของพระเจ้าเอ็ดเวิร์ดที่ ๗ (King Edward VII Gallery) ชั้นบนแสดงภาพเขียนในศิลปะตะวันออกเช่น อินเดีย จีน ญี่ปุ่น ชั้นกลางแสดง ตัวอย่าง สิ่งของ ในศิลปะ สมัยต่าง ๆ ทั้งทาง ทิศ ตะวันออก และ ตะวันตก มีเครื่อง ถ้วย ชาม ของ จีนดี ๆ มาก รวมทั้งเครื่องสังคโลกของไทยด้วย ชั้นล่างเป็นทางเข้าและออก

ตอนกลางคืนหลานชายพาไปรับประทานอาหารจีนที่ภัตตาคารแห่งหนึ่ง ซึ่งได้พบกับกลุ่มคนไทยอีกเป็นของธรรมดา ต่อจากนั้นได้ไปดูละครคอนฟุต ความจริงละครคอนฟุตสมัยปัจจุบันนี้อาจกล่าวได้ว่าที่กรุงลอนดอนซึ่งเขาเรียกว่าที่เวสต์เอนด์ (West End) นั้นดีที่สุดในโลก ดีกว่าที่บรอดเวย์ (Broadway) ณ กรุงนิวยอร์กเสียอีก เพราะเรื่องก็ดี การแสดงก็ดี รวมทั้งฉากก็ทำได้อย่างเหมาะสมมาก แต่ในสมัยปัจจุบันเรากลับมามีละครที่เสียเปรียบ เพราะบทละครคอนฟุตปัจจุบันไม่เปลี่ยนแปลงเลย ตั้งแต่เปิดฉากเป็นอย่างไรก็เป็นอย่างนั้นไปจนจบเรื่อง ที่หลานชายพาข้าพเจ้าไปดูคืนนั้นชื่อ ผู้หญิงในชุปของข้าพเจ้า (A girl in my soup) เป็นละครคอนตลกค่อนข้างหยาบ เพราะพูด ๒ แฉ่อยู่ตลอดเวลา แต่ข้าพเจ้าฟังไม่ค่อยเข้าใจนัก เพราะไม่คุ้นเคยกับสำนวนของเขา บางครั้งต้องคอยถามหลานชาย

วันที่ ๒๙ สิงหาคม เป็นวันชื่อของตอนเช้าได้ไปซื้อหนังสือที่ร้าน คีกัน โปล (Kegan Paul) หน้าพิพิธภัณฑน์บริติช เป็นร้านขายหนังสือที่เชี่ยวชาญทางด้านศิลปะและโบราณคดีทางทิศตะวันออกโดยเฉพาะ ทั้งทางด้านก่อนประวัติศาสตร์และสมัยประ-

วัติศาสตร์ ตอนนั้นใครจะขอชี้แจงไว้เป็นความรู้ส่วนตัวว่าหนังสือที่ตีพิมพ์ในประเทศอังกฤษนั้นมักจะถูกกว่าที่พิมพ์ในสหรัฐอเมริกาเสมอ ทั้งนี้คงเป็นเพราะสัทธิในการตีพิมพ์ถูกกว่ากันนั่นเอง นอกจากนี้ยังได้ชื่อของอื่น ๆ อีกบ้าง

ตอนเย็นหลานชายเกิดป่วย ข้าพเจ้าจึงไปดูละครที่เขา ชื่อตัว ไว้ให้แต่เพียงผู้เดียวชื่อ ผู้ชายในตู้กระจก (A man in the glass booth) เป็นเรื่องเกี่ยวกับพวกยิวที่มีญาติเป็นเยอรมันต่อมาได้ปลอมตัวเป็นเยอรมันและไปอยู่ในสหรัฐอเมริกา จนค้าขายเจริญรุ่งเรืองภายหลังพวกยิวอื่น ๆ คิดว่าเป็นเยอรมันจริง ๆ จึงมาจับตัวไปพิพากษา (ดำเนินเรื่องแบบเดียวกับไอค์มานที่ถูกจับและโดนประหารชีวิตไปแล้ว) แต่ลงท้ายพวกญาติอื่น ๆ เกิดจำได้เรื่องจึงแดงออกมาว่าที่เขาทำดังนั้นก็เพื่อเล่นตลกนั่นเอง ข้าพเจ้าไม่สู้ชอบเรื่องนี้มากนัก เคยดูละครที่กรุงปารีสแต่เกี่ยวข้องกับพวกยิว ติดียนสันตปาปาในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ว่าไม่ทรงช่วยเหลือพวกยิว ทั้ง ๆ ที่ทราบว่าจะถูกเยอรมันประหาร สนุกกว่าเรื่องนี้หลายเท่า

ตอนนี้ขอเพิ่มเกร็ดเกี่ยวกับเมืองอังกฤษในสมัยปัจจุบันสักเล็กน้อย ของที่เตะ

ตามากที่สุด ณ กรุงลอนดอนในปัจจุบันก็คือ มีนี่สเกิตหรือไมโครสเกิต ช่างสวมกันมาก เสียจริง ๆ สำหรับผู้หญิงในอังกฤษ (รวมทั้งหญิงไทยที่นั่นด้วย) ที่กรุงนิวยอร์กหรือปารีสก็ยังไม่มากเท่า ผู้ชายเองก็ไว้ผมยาว แต่งตัวเหมือนผู้หญิง (หรือผู้หญิงแต่งตัวเหมือนผู้ชาย) จนบางครั้งต้องหันไปคิดถึง ๒ ครั้งว่าหญิงหรือชายกันแน่ พวกฮิปปีก็มี มากพอใช้ แต่งตัวสกปรกรกรุงรังเต็มไปด้วยหมด ที่สวมลูกปัดห้อยกระดิ่งแบบฤษีซีไซปรัส ก็มี แรกอินเดียนก็พอดีกัน เอากระดิ่งอินเดียนมาขึ้นชายอยู่ที่วงเวียนปีคาคิส ซึ่งเป็นศูนย์กลางของกรุงลอนดอน ข้าพเจ้าเห็นแล้ว ก็อคิด ไม่ได้ว่าคนไทย น่าจะลองเอากระดิ่งโบโพร์ของเรามาขึ้นชายบ้าง เพราะกระดิ่งโบโพร์ของเรา เสี่ยงเพราะกว่ากระดิ่งอินเดียนเป็นไหน ๆ

วันที่ ๓๐ สิงหาคม ตอนเช้าข้าพเจ้าเที่ยวปะปะซื้อของไปอีก ตอนบ่ายไปที่สถานีวิทยุบีบีซี เพื่อออกกระจายเสียงภาคภาษาไทย เรื่องการประชุมสภาผู้มีความรู้ทางด้านตะวันออกระหว่างชาติครั้งที่ ๒๗ และสิ่งที่ข้าพเจ้าได้มาพบเห็นในเมืองอังกฤษระหว่างที่มาอยู่ ๒-๓ วันนี้ ซึ่งก็ได้พูดเรื่อง มีนี่สเกิตไปบ้าง ตอนกลางคืนได้เชิญเสด็จ

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงวิมลฉัตร ไปเสวยเลี้ยงร่วมกับหลานชาย

วันที่ ๓๑ สิงหาคม เป็นวันที่ข้าพเจ้าออกเดินทางโดยเครื่องบิน แอร์ฟรานซ์ จากกรุงลอนดอนไปยังกรุงปารีสในตอนเช้าและก็เกิดเรื่องอีก คือข้าพเจ้าได้ไปแจ้ง (reconfirm) เรื่องตัว กับเจ้าหน้าที่ บริษัทแอร์ฟรานซ์ในกรุงลอนดอน เขาก็ประทับใจทำให้ข้าพเจ้า ไปถึงสถานีปลายทางเครื่องบินซึ่งอยู่หน้าโรงแรมของข้าพเจ้าเวลา ๘.๓๐ น. ความจริงเรื่องนี้ ข้าพเจ้ามิได้เอะใจเอง เพราะเครื่องบินที่ข้าพเจ้าจะจะไปนั้นจะออกจากสนามบินเวลา ๘.๐๐ น. ตรง เวลา ๘.๓๐ น. ออกจะกระชั้นเกินไป พอถึงเวลาจริง ข้าพเจ้าออกสู่สำห้ไปถึงสถานีปลายทาง ตั้งแต่เวลา ๘.๒๐ น. เขาก็บอกว่ามาช้าไปเสียแล้ว เพราะรถบัสเครื่องบินที่ข้าพเจ้าจะไปได้ออกไปตั้งแต่เวลา ๘.๐๐ น. ข้าพเจ้าก็เอะอะว่าไม่ใช่ความผิดของข้าพเจ้า เป็นความผิดของเจ้าหน้าที่ บริษัทแอร์ ฟรานซ์ ต่างหาก เขาก็แนะนำให้ ข้าพเจ้าไป รถบัสคันที่ จะไปได้ในเวลาต่อไป ซึ่งทำให้ข้าพเจ้าต้องชนกระเป๋าวิ่งพล่านไปหมด ณ สถานีปลายทางแห่งนี้ เพราะไม่มีคนชนกระเป๋ (porter) และรถบัสบางคันก็ไม่ยอมให้ไป อ้างว่าไม่มีที่

วางกระเป๋า ลงท้ายคนขับรถบัสคันหนึ่งคงจะส่งสารข้าพเจ้า จึงยอมให้ไปได้ พอไปถึงสนามบิน ข้าพเจ้าก็รีบไปยังบริษัทแอร์-ฟรานซ์ ปรากฏว่าเครื่องบินเดิมที่ข้าพเจ้าตั้งใจจะไปกำลังจะออกอยู่แล้ว เขาขอให้ไปล่าต่อไประยะเวลา ๑๐.๐๐ น. เพราะมีเครื่องบินบินระหว่างกรุงลอนดอนและปารีสหรือกลับทุกชั่วโมง ข้าพเจ้าก็ยอม แต่แถมท้ายด้วยว่า ทั้งหมดนี้ไม่ใช่ความคิดของข้าพเจ้า เป็นความคิดของเจ้าหน้าที่บริษัทแอร์-ฟรานซ์เอง และอาจจะเป็นตัวเหตุนี้กระมัง เมื่อเจ้าหน้าที่เขาขอให้ข้าพเจ้าซึ่งนำหน้า กระเป๋าที่ถือไว้กับตัวรวมกับกระเป๋าเสื้อผ้า และปรากฏว่าน้ำหนักเกิน ๓๐ กิโลกรัม อันเป็นน้ำหนักที่ข้าพเจ้าได้จากการบินทางชั้น ๑ ทางเจ้าหน้าที่จึงเฉยเสียความจริงเจ้าหน้าที่ ณ สนามบินอังกฤษนี้ เขากวักชันมากทีเดียวเรื่องน้ำหนักกระเป๋า คนไทยหลายคนได้เคยประสบกับเรื่องนี้ และต้องจ่ายเงินเพิ่มเติมมาแล้ว

เมื่อถึงกรุงปารีส ข้าพเจ้าก็ไปพักที่โรงแรม ณ ตำบลคองแพรร์รอเซอโร ทางทิศใต้ของกรุงปารีส อันเป็นโรงแรมที่ข้าพเจ้าเคยพักเสมอ และพักมาตั้งแต่ครั้งยังเป็นนักศึกษาเมื่อราว ๑๖ ปีมาแล้ว ณ โรงแรมนี้

ในปัจจุบัน ก็มีนักศึกษาไทยพักอยู่หลายคนเสร็จแล้วรีบออกไปจัดหาซื้อของที่มิผู้สั่งซื้อมาจากเมืองไทย เลยแวะรับประทานอาหารกลางวัน แถบร้าน คิพาร์ทเมนต์ สโตร์ใหญ่แห่งหนึ่ง ตอนเย็นข้าพเจ้ารับประทานอาหารค่ำ ณ ภัตตาคารโคดีเซ่ที่ถนนชองเซลีเซ่ อันเป็นถนนใหญ่ที่มีชื่อเสียงที่สุดแห่งหนึ่งในกรุงปารีส มีรูปร่างแบบถนนราชดำเนินของเรา ณ ที่นี้ข้าพเจ้าใคร่ขอแนะนำว่าผู้ที่ไปเที่ยวกรุงปารีส ถ้าอยากรับประทานอาหารฝรั่งเศสที่ไม่สู้แพงนัก ก็น่าจะลองแวะรับประทานอาหารที่นี่ เพราะค่าอาหารรวมทั้งค่าบริการเขาคิดเหมาราว ๑๒ แฟรงค์ ซึ่งจริงๆ ไม่แพงนักสำหรับราคา ปัจจุบันในกรุงปารีส มีอาหารให้รับประทาน ๔ งาน (course) ซึ่งมีเลือกก็ได้ มีเหล้าองุ่นให้ดื่มเสร็จ หรือจะเลือกดื่มอย่างอื่นก็ได้ เสร็จแล้วไปอุทยานยนต์ฝรั่งเศสแถบนั้น ซึ่งไม่สู้สนุกนัก

วันที่ ๑ กันยายน ตอนเช้าข้าพเจ้า

เที่ยวปะปะไปซื้อของอีก ตอนกลางวันนัดหลานสาวซึ่งได้รับทุนหลวงมาศึกษาที่ประเทศอังกฤษ และปัจจุบันกำลังมาพักผ่อนอยู่ที่กรุงปารีส กับนักศึกษาและอาจารย์ในคณะโบราณคดีที่มาศึกษาอยู่ในกรุงปารีสอีก

๓ คน ให้มารับประทานอาหารด้วยกันที่ร้าน
ฉนวน ลงท้ายมีหลานสาวมา ๑ คน นักศึกษา
และอาจารย์ในคณะโบราณคดีอีก ๒ คน รับ
ประทานอาหารเสร็จแล้ว ข้าพเจ้าไปตุ๋น
ขายหนังสือแถบ กาเตียร์ลาแตง หรือถิ่นนัก
ศึกษา อันเป็นถิ่นที่มหาวิทยาลัยซอร์บอน
และร้านขายอาหารตั้งอยู่ ตอนบ่ายนัดพบ
กันอีกที่พิพิธภัณฑท์กีเมต์ ความจริงการไป
ร้านขาย หนังสือ ของ ข้าพเจ้า ที่กรุงปารีส
เป็น แต่เพียงไปจกซื้อหนังสือ และชื่อผู้แต่ง
เท่านั้น เพราะสถานเอกอัครราชทูตฝรั่งเศส
ที่กรุงเทพฯ ได้กรุณาซื้อหนังสือภาษาฝรั่ง
เศสให้แก่คณะโบราณคดีเสมอ เพียงแต่เรา
ส่งชื่อหนังสือและผู้แต่งไปเท่านั้น อีกราว
๒ เดือน เขาก็ส่งหนังสือมาให้

พิพิธภัณฑท์กีเมต์ เป็น พิพิธภัณฑท์ศิลปะ
ตะวันออกที่สำคัญที่สุด ณ กรุงปารีส ตัวพิ
พิธภัณฑท์แบ่งออกเป็น ๓ ชั้น คือชั้นล่างจัด
แสดงศิลปวัตถุ ของ ซอม อินเตีย ริเบต
ไทย และ จัมปา ศิลปวัตถุของซอมเป็นคิ
ที่สุดนอกประเทศกัมพูชา ของไทยไม่สู้ดีนัก
ชั้นที่ ๒ จัดแสดงศิลปวัตถุ จีน ญี่ปุ่น และ
ของทวีปเอเชียภาคกลาง ในชั้นนี้มีห้อง
สมุด สำหรับหนังสือทางค่านโบราณคดี และ
ศิลปตะวันออกด้วย เขาให้บุคคลภายนอก

มาอ่านได้ แต่ยังมีไปนอกห้องสมุดไม่ได้
นอกจากนี้ ยังมี ห้อง ภาพ ถ่าย โบราณ วัตถุ
สถานในศิลปะตะวันออก ให้นักศึกษามาค้น
คว้าได้ด้วย เขามีมากจนน่าอัศจรรย์ เพราะ
อาจทำการค้นคว้าได้ย่อยสบายทุกประเทศ
ข้าพเจ้า หวังว่าวันหนึ่ง ภาพถ่ายโบราณวัตถุ
สถานในคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปภา
กร อาจจะมีมากถึงขนาดนั้น ชั้นที่ ๓ จัด
แสดงเครื่องถ้วยชามของจีนและญี่ปุ่น แต่
ส่วนใหญ่เป็นของจีน ใต้ชั้นล่างยังมีห้อง
ประชุมขนาดใหญ่ ซึ่งอาจใช้แสดงปาฐกถา
พร้อมกับฉายภาพนิ่งหรือภาพยนตร์ และ
แสดงการพ่อน้ำได้ด้วย นั้นว่าเป็นพิพิธ
ภัณฑสถานตามอุดมคติทีเดียว แต่การจัด
แสดงสิ่งของไม่สู้ดี เพราะทำเช่นนั้นมานาน
แล้วตั้งแต่ครั้ง ข้าพเจ้าไปศึกษา ที่กรุงปารีส
ราว ๑๙ ปีมาแล้ว น่าจะได้เปลี่ยนแปลงบ้าง
ก็ไม่ได้เปลี่ยน อาจจะเป็นเพราะไม่มีเงิน
เพียงพอกระมัง ตรงทางเข้าพิพิธภัณฑท์เขา
มีร้านขาย หนังสือ เกี่ยวกับศิลปะ และ โบราณ
คดีทางตะวันออกด้วย

เมื่อ ชม พิ พิธ ภัณฑท์ กี เมต์ เสร็จ แล้ว
ข้าพเจ้า หลานสาว และนักศึกษาโบราณคดี
อีก ๑ คนก็พากันไปเยี่ยมค่านับศาสตราจารย์
ยอร์ช เซเคส์ และภรรยา ท่านศาสตรา

จารย์ผู้หนึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านการอ่านจารึก อ่านบทความของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช และ ประวัติศาสตร์ ของ ภาคเอเชีย อากเนย์ ก่อน

ท่าน ได้เคยเข้ามา ทำงานอยู่ใน ประเทศไทย เป็นเวลา สิบกว่าปี จึงพูดภาษาไทยได้คล่อง และได้ แต่ง หนังสือ เกี่ยวกับ วิชา ประวัติศาสตร์ และโบราณคดีของประเทศไทยไว้หลายเล่ม ภรรยาของท่านเป็นเขมร และพูดภาษาไทยได้คล่องอีกเช่นเดียวกัน บัจจุบันศาสตราจารย์เซเคส์เป็นภักด์ทาร์กซ์ของพิพิธภัณฑ์เคนเนอรี แต่ความจริงรัฐบาลฝรั่งเศส ต้องการให้ท่านมีที่อยู่สบายมากกว่า เพราะ บ้านบน ของ พิพิธภัณฑ์ มีที่อยู่ สบายมาก ท่านศาสตราจารย์และภรรยาคุ้นเคยกับข้าพเจ้ามาก่อนแล้ว จึงสนทนาวปราศรัยกันหลายเรื่อง ข้าพเจ้าได้เล่าให้ท่านฟังว่า บัจจุบัน คนไทย สนใจ ในวิชา ประวัติศาสตร์ และโบราณคดีกันมาก เมื่อเร็ว ๆ นี้ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ก็ได้เขียนบทความตีความหมายศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ ว่า **ไพร่ฟ้าหน้าใส** ในข้อความตอนแรกของจารึกนั้น เป็นไพร่ฟ้าของขุนสามชน มิใช่ไพร่ฟ้าของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ข้าพเจ้าเองก็สนับสนุนบทความดังกล่าว และได้อ้างเหตุผลให้ท่านศาสตราจารย์ฟัง ท่านศาสตราจารย์บอกว่าท่านก็ออกจะเห็นด้วย แต่ขอรอ

ตอนกลางคืน ข้าพเจ้าไปรับประทานอาหารที่บ้านพักซึ่งเคยรับประทานมาตั้งแต่ครั้งยังเป็นนักศึกษา แต่ก่อนมีหญิงอังกฤษและฝรั่งเศสเป็นผู้จัดการร่วมกัน บัดนี้หญิงอังกฤษตายไปแล้ว คงเหลือแต่หญิงฝรั่งเศสจัดการอยู่คนเดียว เธอเป็นที่รักใคร่ของนักเรียนไทย บ้านนั้นจึงมีนักศึกษาไทยอยู่เต็มไปหมด ทั้งอยู่หรือเฉพาะแต่ไปรับประทานอาหาร เสร็จแล้วลงไปเดิน “รำลึกชาติ” ตามถนนที่เคยเดินอยู่ประจำ เวลาศึกษาอยู่ที่กรุงปารีส

วันที่ ๒ กันยายน ตอนเช้าข้าพเจ้า

นัดกับหลานสาวจะไปชมการแสดงศิลปวัตถุของ พระเจ้าตุตันคาเมน กษัตริย์อียิปต์ราว ๘๐๐ ปีก่อนพุทธกาล ซึ่งรัฐบาลอียิปต์ส่งมาแสดง ณ กรุงปารีสเป็นการชั่วคราว และรัฐบาลฝรั่งเศสยอม ยกค่าเข้าชม ที่เก็บได้ให้แก่ รัฐบาล อียิปต์ เพื่อ เป็นการ สงวน รักษาของโบราณที่จะถูกน้ำในแม่น้ำไนล์ท่วม ภายหลัง การสร้างเขื่อน อัสวาน ของที่แสดงนั้นแสดงที่วังเล็ก (Petit palais) ซึ่งตั้งอยู่ใกล้ถนนของเซดีเซ่ ความจริงพระเจ้าตุตันคาเมน ครองราชย์อยู่เพียง ๘ ปีเท่านั้น แต่ที่

ฝั่ง พระศพ ของ พระองค์ ไม่เคยโดน ลักขุด เพราะหินได้ตกลงมาพังทับทางเข้าเสีย จึงไม่มีผู้ใคร่จนถึง พ.ศ. ๒๔๖๕ จึงได้มีการเปิด หลุมฝั่งพระศพเข้าไป และได้เข้าของเครื่องใช้ ตลอดจนหีบพระศพชั้นใน ที่ทำด้วยทอง บริบูรณ์ทุกประการ เป็นเครื่องแสดงว่า สำหรับ กษัตริย์อียิปต์ ที่ทรงพระราช อำนาจ อย่างมโหฬารนั้น ถ้าที่ฝั่งพระศพไม่ถูกลัก ขุดเสียแล้ว จะต้องมิใช่ของเครื่องใช้ เงินทองมากมายถึงขนาดไหน ศิลปวัตถุ ของพระเจ้าตุตันคาเมน^{๕๗} เป็น ที่นิยมกันมาก ของชาวฝรั่งเศส วันที่ข้าพเจ้าไปคุน^{๕๘} เบบ^{๕๙} เข้าวันเสาร์ ก็มีคนเข้าคิวคอยกันอยู่มากแล้ว ถ้าจะรอเข้าคิวกับเขาก็เห็นจะต้องรออีกประ มาณ ๑ ชั่วโมงกว่า จึงจะได้เข้าชม ข้าพเจ้า จึงชวนหลานสาว เปลี่ยนไปคุ พิพิธภัณฑ์ลูฟ แชน

พิพิธภัณฑ์ลูฟเป็นพิพิธภัณฑ์ใหญ่ที่สุด ของกรุงปารีส เดิมเป็นพระราชวัง แล้วมา เปลี่ยนเป็นพิพิธภัณฑ์สถาน บัณฑิตรัฐบาล ฝรั่งเศส เขาก็ขุดตัวตึก ที่แต่เดิม เก่าเป็นสีดำ คร่ำคร่า ให้เป็นสีขาวผ่องสวยงาม แต่บาง ส่วนที่ขุดก่อนก็ขุดจะเริ่มดำอีกแล้ว ^{๕๗} ^{๕๘} ^{๕๙} เพราะเขาว่า ที่กรุงปารีส อากาศ สกปรกมาก มีเขม่า และควันไฟ รวมทั้งจากท่อไอเสียรถ-

ยนต์เต็มไปหมด ต้องเสียเงินเข้าไปชม แรก ที่เดียวเราเดินผ่านพวกหีบศพของชาวโรมัน ลงไปยังห้องศิลปะโรมัน ศิลปกรีกรุ่นเก่าแล้ว เลี้ยวซ้ายเข้าไปยังศิลปกรีกรุ่นหลัง จะลง ไปยังศิลปะตะวันออกไกล ก็เกิดปีตเสีย ไม่ ทราบว่าเป็นเพราะเหตุใด อาจจะมีคนเฝ้า ไม่พอ จึงต้องย้อนกลับมายังห้องศิลปกรีก สมัยคลาสสิก ชมรูปวินัสแห่งเกาะมิโลซึ่ง ถือ กันว่า เป็น ศิลปวัตถุ กรีกสมัยคลาสสิก ที่ งามที่สุดชิ้นหนึ่ง ข้าพเจ้าเองมีความเห็นว่ ีตัวละครจะเล็กไปสำหรับลำตัว วัตถุกรีก เหล่านี้ล้วนสลักจากหินอ่อนสีขาวทั้งสิ้นและ เชื่อกันว่าแต่เดิมอาจจะระบายสีด้วย จาก นั้น เดินลงไปยังแผนกอียิปต์ ซึ่งมีหลายห้อง จัดแสดงวัตถุต่าง ๆ ที่ใหญ่โตน่าชมเช่นเดียว กัน ที่สำคัญก็มีรูปสฟิงซ์ เสมือนกำลังนั่ง ชัตสมาธิรอรับคำสั่ง หีบศพมัมมีและรูป บุคคลทำด้วยไม้ ฯลฯ จากนั้นจะเดินลงไป ยังแผนกตะวันออกไกล ก็ปีตอีก เลยต้อง เดินย้อนกลับมาทางเก่า ขึ้นไปชั้นบน ผ่าน รูปอนุสาวรีย์ชัยชนะทางเรือ สลักหินอ่อน เป็นรูปเทพธิดามีปีกยืนอยู่บนหัวเรือ จัด เป็นศิลปวัตถุกรีกที่งามที่สุดอีกชิ้นหนึ่งแล้ว ไปยังห้องอปอลโล (Galerie d'Apollon) ซึ่ง จัดแสดง เครื่องเพชรพลอย ของกษัตริย์ฝรั่ง

เศส มีตี ๆ บ้าง แต่มีน้อย เพราะส่วนใหญ่ โคนชายไปเสียแล้วตั้งแต่ครั้งสมัยปฏิวัติแล้ว จึงไปยังแผนภาพเขียน ซึ่งเขากำลังปรับปรุ้งใหม่ ภาพเขียนโมนาลิซาของจิตรกร เออเลโนาร์โอด คาวินซี ซึ่งมีชื่อเสียงกระฉ่อนโลก ก็แขวนอยู่ในห้องเล็กๆ ห้องหนึ่ง ได้เห็นชมไปจนถึง รูปภาพแสดงประวัติของ พระนางมารีเทอเมติซีส มเหสีของพระเจ้า อังรีที่ ๔ พระมารดาของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๓ ซึ่งเขียนโดยช่างมีชื่อ รูเบนส์ แล้วจึงเดิน กลับไปผ่านภาพเขียนใหญ่ ๆ สมัยพระเจ้านโปเลียนที่ ๑ เช่นภาพราชากิเศกของ พระองค์ เขียนโดยนายช่างตาวิคบ้างแล้ว จึงรีบไปรับประทานอาหารกลางวันยังสถาน เอกอัครราชทูตไทย

ข้าพเจ้าคุ้นเคยกับท่านเอกอัครราชทูต ไทยประจำกรุงปารีสและภรรยา มาก่อนแล้ว จึงได้ไปยังที่อยู่ใหม่ของท่านทางทิศตะวันตก ของกรุงปารีส ภรรยาท่านเอกอัครราชทูต เป็นเพื่อนมาราซวงค์ในรัชกาลที่ ๔ จึงได้ชื่อ พระบรมฉายาลักษณ์ ของ พระ บาท สมเด็จ พระธมมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ฝรั่งเขียนไว้ หลาย แผ่น แผ่นหนึ่งเป็นรูปทรงพระมหาพิชัย มงกุฎ แต่ยอดขาดหายไป คงจะโคนแก้ไข ตกออก เวลาภาพแผ่นนั้นชำรุดนานมาแล้ว

อีกแผ่นหนึ่ง ซึ่งเป็น รูปทรง พระ มาลาและ ทรงถือนาวพระกร เป็นปัญหาตกเดียวกัน อยู่ - เพราะข้าพเจ้าเข้าใจว่าเป็นพระบรม รูปของ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่ หัว เท่าที่ได้เคยเห็นตามภาพถ่าย แต่ท่าน เอกอัครราชทูตท่านว่าเป็นพระรูปของพระ บาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ท่านถึง กับเอาหนังสือฝรั่งมาให้ดู มีภาพเดียวกันที่ พิมพ์อยู่ และเขาอธิบายให้ภาพว่าเป็นพระ รูป พระเจ้าแผ่นดิน องค์ที่ ๒ (the Second King) เรื่องนี้ จึงต้อง ค้นคว้า กัน ต่อไป เพราะฝรั่งอาจจะลงคำอธิบายไว้ผิดก็ได้

ตอนกลางคืน ข้าพเจ้าไป รับประทาน อาหารค่ำที่บ้านท่านทูตทหารบกและ ภรรยา ข้าพเจ้าได้รู้จักท่านทั้งสองมานานแล้ว

วันที่ ๓ กันยายน ตอนเช้าท่านทูต ทหารบกและภรรยา ได้กรุณานำรถยนต์มา รับที่โรงแรม และพาไปส่งถึงสนามบิน อัน เป็นพระคุณของท่านทั้งสองเป็นอย่างยิ่ง ณ สนามบิน ข้าพเจ้ากลัวน้ำหนักสิ่งของจะเกิน กำหนดเต็มทน ต้องเอากระเป๋าเล็กที่จะถือ ๒ ใบซ่อนไว้ก่อน แล้วเอาเฉพาะกระเป๋า เสื้อผ้าใหญ่ ๒ ใบไปซัง น้ำหนัก ๒๘ กิโล กรัมครึ่ง ไม่ถึง ๓๐ กิโลกรัมที่ได้รับอนุญาต ค่อยใจมาเป็นกอง เจ้าหน้าที่ก็ไม่ถามถึง

กระเป๋าทือด้วย เพราะที่ประเทศฝรั่งเศสนี้ เขาไม่กวาดขนมากเท่าประเทศอังกฤษเครื่อง บินแอร์ฟรานซ์ออกราว ๕ โมงเช้ากว่า ไป ลงที่สนามบินกรุงโรม แต่เขาไม่ให้ลงจาก เครื่องบิน ต่อจากนั้นจึงไปยังเมืองเทลอา วิฟ ประเทศอิสราเอล กรุงเตหะราน ประเทศอิหร่าน และกรุงนิวเดลี ประเทศ อินเดีย ตามลำดับ พอเครื่องบินออกจาก กรุงนิวเดลี เขาก็ฉายภาพยนตร์ให้ดูใน เครื่องบิน ต้องเสียเงินค่าหุฟังเป็นพิเศษ ความจริงข้าพเจ้าก็ออกจะง่วง เพราะถ้านับตามเวลาที่ออกจากกรุงปารีส เวลาเริ่ม

ฉายภาพยนตร์ก็ตก ๒ ยามเข้าไปแล้ว แต่ เป็นภาพยนตร์นักร้อง จึงต้องทนดูจนจบ ซึ่ง ก็ไปร่วมเอาที่ ๑ กว่า

วันที่ ๔ กันยายน เวลาเช้าราว ๑๐

โมง เครื่องบินจึงมาถึงสนามบินคอนเมือง เป็นอัน จบเรื่อง การประชุม สภาผู้มีความรู้ทางด้านตะวันออก ระหว่างชาติครั้งที่ ๒๗ ณ มหาวิทยาลัยมิชิแกน เมืองแอน อาร์เบอร์ สหรัฐอเมริกา แต่เพียงเท่านั้น ข้าพเจ้า หวังว่า ท่าน เขียน มา ณ คง จะเป็น ประโยชน์แก่ท่านผู้อ่านบ้าง

